

Leve het rode potlood

De stemcomputers zijn in opspraak. Waarom zijn ze eigenlijk ingevoerd?

Frank Kuitenbrouwer

Een stemlokaal in Amsterdam-Oost tijdens de verkiezingen van maart. Een mevrouw heeft op de gloednieuwe stemcomputer gestemd voor de gemeenteraad en wil daarna stemmen voor de deelraad. Ze weet precies op wie. Het apparaat geeft echter geen sjoegje. „Hoe kan dat?“, vraagt de kiezer aan een dame van het stembureau. „U hebt al gestemd“, zegt deze. Daarmee is de kous af. Daar sta je dan als kiezer. Stil en ook een beetje boos verlaat de afgewezen kiezer het stemlokaal. Van huis uit heeft zij meegekregen dat stemmen burgerplicht is en zo heeft ze ook haar eigen kinderen opgevoed. Maar het ware geloof is er na deze kennismaking met de elektronische vooruitgang wel af.

Amsterdam gebruikt volgende week toch weer het rode potlood na een besluit van minister Nicolaï (Bestuurlijke Vernieuwing). Aanleiding is de ontdekking dat de stemcomputers buiten het stemlokaal zijn af te luisteren. Dat is een onverantwoord risico voor het grondwettelijk gegarandeerde geheim van het stemhokje – een basisvoorwaarde voor vrije verkiezingen. Er is ook kritiek dat de computers manipuleerbaar zijn. Het besluit van Nicolaï is het resultaat van een actie van wijvertrouwenstemcomputersniet.nl van Rop Gongrijp, ooit medeoprichter van de succesvolle internetprovider XS4ALL.

Ook voor hem waren de gemeenteraadsverkiezingen van maart een moment van de waarheid over deze 'machines', zoals de officiële term luidt. Deze komt uit de tijd van de typemachine waar men het verband tussen de aangeslagen toets en de letter op het papier direct kan zien. Stemcomputers zijn echter een zwarte doos, waarop men maar moet vertrouwen. „Als het u niet bevalt gaat u maar niet stemmen“, kreeg een medestander te horen toen hij lastige vragen stelde in het stemlokaal.

Dat liet Gongrijp niet op zich zitten. Voor drieduizend euro kocht hij twee stemcomputers bij een gemeente, die ze toch over had na een gemeentelijke herindeling,

en haalde ze uit elkaar. Het was niet moeilijk uit te dokteren hoe ze konden worden afgesteld op stemfraude. Het af luisteren op afstand was lastiger, maar dat werd vastgesteld door de AIVD, die kennelijk thuis is op dit gebied. De stemcomputers worden getoetst door TNO, maar die beperkt zich daarbij tot de bestaande regelgeving. Deze zegt niets over systeembeveiliging, aldus Gongrijp, die de nodige ervaring heeft met de beveiliging van informatiesystemen.

Nicolaï heeft maatregelen afgekondigd, zoals het verzegelen van de apparaten (en uiteraard een verbod op verkoop aan lastige buitenstaanders). De vraag die deze episode oproept gaat echter verder dan een traditioneel spelletje 'cops and robbers'. Er waren al signalen dat er iets mis is uit de VS en Ierland, dat laatste land was nota bene een afnemer van Nederlands fabrikaat. Toch deed Nederland niets. Ontkenning is de eerste lijn van verantwoordelijke instellingen bij klachten over automatisering, zei een deelnemer aan een debat van de Nederlandse Vereniging voor Informatica en Recht over de stemcomputers. Hij wees op de banken die bij klachten over spookopnames de schuld gaven aan de klant – tot een televisieprogramma liet zien dat er wel degelijk van buitenaf werd gestolen.

De hamvraag is: waarom moesten die stemcomputers er eigenlijk komen? Dat Amerika ze heeft valt nog te begrijpen. Daar stemt men bij een verkiezing voor een hele waslijst gekozen functies, van president tot hulpsheriff, allemaal met hun eigen kandidatenlijst. En als het even kan ook nog een paar referenda. In Nederland gaat het volgende week om één gekozen functie per kiezer.

Stemcomputers zorgen voor een snellere voorlopige uitslag. Maar om althans enige controle mogelijk te maken moet het apparaat een bonnetje opleveren dat de kiezer te zien krijgt. Dan kan zodanig de computeruitslag worden gecheckt aan de opgeslagen bonnetjes. Ierland leert overigens dat de twee uitslagen nooit helemaal gelijk zijn. Welk probleem wil men eigenlijk oplossen? Het beste is dat de commissie die Nicolaï gaat instellen gewoon kiest voor het rode potlood. Dichterbij de kiezer.

Frank Kuitenbrouwer is medewerker van NRC Handelsblad.
kuitenbrouwer@nrc.nl